

Юрій Петрович ВІТКОВСЬКИЙ

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки та маркетингу, Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка
ORCID ID: 0000-0001-5806-8671

**МОБІЛІЗАЦІЯ ДЖЕРЕЛ ІНВЕСТИЦІЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ТОВАРОВИРОБНИКІВ ТА ЇХ ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ**

Вітковський, Ю. П. Мобілізація джерел інвестицій сільськогосподарських товаровиробників та їх інвестиційна привабливість [Текст] / Юрій Петрович Вітковський // Український журнал прикладної економіки. – 2019. – Том 4. – № 4. – С. 395–401. – ISSN 2415-8453.

Анотація.

Вступ. Аграрний сектор є важливим сегментом вітчизняного господарства. З метою створення необхідних умов для розвитку суб'єктів аграрного бізнесу було розроблено й впроваджено відповідні заходи на державному рівні.

Метою наукового дослідження є пошук шляхів підвищення інвестиційної привабливості суб'єктів агробізнесу, а також аналіз напрямів і джерел залучення та мобілізації інвестиційних коштів для їх розвитку.

Результати. Охарактеризовано передумови залучення інвестиційних коштів за напрямками конкурентоспроможного розвитку аграрних підприємств. Визначено результати впливу зовнішньоекономічної політики на реалізацію агропродовольчої і сільськогосподарської продукції вітчизняних підприємств. Проаналізовано тенденції залучення іноземних інвестицій в сільськогосподарський сектор економіки. Наведено найбільш привабливі для інвестування сфери сільського господарства. Визначено спрямованість аграрної політики в середньостроковій перспективі. Обґрунтовано необхідність інвестиційного забезпечення вітчизняного аграрного сектору. Виділено проблеми реалізації інвестиційної політики. Охарактеризовано роль фінансового лізингу як форми інвестування виробників сільськогосподарської продукції. Доведено необхідність створення умов для активізації лізингових взаємовідносин в аграрному виробництві. Запропоновано заходи, які мають потенціал стимулювання залучення приватного капіталу в аграрний сектор. Визначено недостатність внутрішніх інвестицій для підтримки аграрного сектору. Наголошено на доцільності залучення прямих іноземних інвестицій. Встановлено, що повільність прийняття рішень стосовно розвитку інноваційної підтримки гальмує розвиток суб'єктів аграрного сектору. Обґрунтовано необхідність урегулювання економічних відносин між суб'єктами аграрного бізнесу. Окреслено надмірне втручання державної виконавчої влади в процес регулювання таких відносин. Запропоновано заходи для вільного обігу капіталу у сфері аграрного ринку.

Висновки. Формування інвестиційної стратегії суб'єктів аграрного бізнесу відбувається з урахуванням їх прибутковості й фінансово-економічного стану. Залучення інвестицій сприяє покращенню результатів їх діяльності і підвищенню рівня конкурентоспроможності.

Ключові слова: суб'єкти аграрного бізнесу, інвестиції, інвестиційна привабливість, фінансовий лізинг, сільськогосподарська продукція.

**MOBILIZATION OF INVESTMENT SOURCES OF AGRICULTURAL PRODUCERS AND THEIR
INVESTMENT ATTRACTIVENESS**

Abstract

Introduction. *The agricultural sector is an important segment of the domestic economy. Appropriate measures have been developed and implemented at the state level in order to create the necessary conditions for the development of agribusiness entities.*

The purpose of the research is to find ways to increase the investment attractiveness of agribusiness entities, as well as to analyze the directions and sources of attracting and mobilizing investment funds for their development.

Results. *The preconditions for attracting investment funds in the areas of competitive development of agricultural enterprises are described. The results of the influence of foreign economic policy on the sale of agri-food and agricultural products of domestic enterprises are determined. The tendencies of attracting foreign investments in the agricultural sector of the economy are analyzed. The most attractive areas of agriculture for investment are given. The orientation of agrarian policy in the medium term is determined. The necessity of investment support of the domestic agricultural sector is substantiated. Problems of investment policy implementation are highlighted. The role of financial leasing as a form of investment of agricultural producers is characterized. The necessity of creating conditions for intensification of leasing relations in agricultural production is proved. Measures have been proposed that have the potential to stimulate the attraction of private capital in the agricultural sector. Insufficient domestic investment to support the agricultural sector has been identified. Emphasis is placed on the expediency of attracting foreign direct investment. It has been established that the slowness of decision-making regarding the development of innovation support restrains the development of agricultural sector entities. The necessity of settlement of economic relations between subjects of agrarian business is substantiated. Excessive interference of the state executive power in the process of regulating such relations is outlined. Measures for free circulation of capital in the field of agricultural market are proposed.*

Conclusions. *The investment strategy formation of agribusiness entities occurs taking into account their profitability and financial and economic condition. Attracting investments helps to improve the results of their activities and increase the level of competitiveness.*

Key words: *agrarian business entities, investments, investment attractiveness, financial leasing, agricultural products.*

JEL classification: Q12; Q14

Вступ

Аграрний сектор посідає провідне місце в економіці України. Тут зосереджено більше 10 % основних виробничих фондів, п'ята частина трудових ресурсів. Аграрне виробництво забезпечує майже 3/4 продовольчого товарообігу країни. В національному господарстві закладені основи приватного бізнесу, зокрема, в аграрній сфері економіки реорганізовані колективні сільськогосподарські підприємства у нові агроформування, введені механізми кредитної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, послаблено податкове навантаження, здійснюється реалізація заходів ряду державних програм. Інвестиційна привабливість підприємств аграрного сектору є одним із найбільш актуальних питань у сучасній економічній науці. Це обумовлено змінами підходів до господарювання у суб'єктів агробізнесу. Проблеми інвестиційної

ISSN 2415-8453. Український журнал прикладної економіки. 2019 рік. Том 4. № 4.

привабливості як економічної категорії та елементу практичної діяльності розкрито у працях таких дослідників як: Демчук Н. І., Кисельова М. С. [0], Кучеренко Ю. А. [2], Мазана Т. В., Ткаченко В. П. [3], Олійничук В. М. [4], Очередько О. О. [5], Рзаєв Г. І., Вакулова В. О. [6], Скалюк Р. В., Лоїк О. І. [7], Ткаченко Т. П., Шевчук Н. А., Гончарук І. В. [8] тощо. При цьому, на наш погляд, додаткової уваги потребує дослідження джерел мобілізації інвестиційних коштів суб'єктів агробізнесу.

Мета дослідження

Мета статті - пошук шляхів підвищення інвестиційної привабливості суб'єктів агробізнесу, а також аналіз напрямів і джерел залучення й мобілізації інвестиційних коштів для їх розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження

У сфері аграрного виробництва створені необхідні передумови для залучення інвестиційних ресурсів за основними пріоритетними для конкурентоспроможного розвитку суб'єктів аграрного бізнесу напрямками. Серед них:

- нарощування обсягів виробництва продукції галузей рослинництва й тваринництва;
- створення додаткових виробничих потужностей переробки аграрної сировини в сільській місцевості;
- налагодження виробництва відновлювальних нетрадиційних енергоносіїв;
- впровадження ресурсозберігаючих технологій вирощування сільськогосподарських культур, які б сприяли поліпшенню природної родючості ґрунтів і ефективності їх використання;
- запровадження органічного землеробства;
- розвиток інфраструктури аграрного ринку;
- покращення соціальної інфраструктури аграрного виробництва й розвитку сільських територій.

Обраний напрямок зовнішньоторгівельної політики в Україні сприяє тому, що масштаби зовнішньої торгівлі сировинною сільськогосподарською та агропродовольчою продукцією має тенденцію до розширення, а експортні обсяги продажів зростають швидше, ніж імпортні. Поліпшується система використання новітніх інструментів маркетингу. Вона зокрема включає можливості розвитку інфраструктури аграрного ринку через функціонування товарних бірж, агроторгових будинків тощо.

Загалом, можна простежити тенденції до збільшення обсягів іноземних інвестицій, однак, по-перше, їх розміри й темпи зростання не в повній мірі відповідають потребам агропромислового виробництва. А по-друге, вони є можливими лише у практиці великих аграрних підприємств холдингового типу.

Найбільш пріоритетними й одночасно прибутковими сферами для залучення іноземного інвестування є: формування інфраструктурного забезпечення щодо реалізації продукції агропромислового виробництва; надання виробничих і збутових послуг сільськогосподарським і іншим суб'єктам агропромислового виробництва; створення виробничих потужностей та агросировинної бази для виробництва допоміжної продукції; органічне землеробство; запровадження високопродуктивних і інноваційних технологій вирощування сільськогосподарських культур та утримання поголів'я галузі тваринництва; оновлення й модернізація на основі новітніх і інноваційних технологій, в першу чергу, підприємств агропродовольчої промисловості, а також тих суб'єктів бізнесу, що займаються процесами заготівлі й зберігання сільськогосподарської продукції; розвиток технологій машинобудування та виробництво устаткування для м'ясомолочної, масложирової, борошномельної,

круп'яної та хлібопекарської промисловостей; налагодження виробництва ефективних хімічних засобів захисту рослин і препаратів для ветеринарної медицини.

Аграрна політика в середньостроковій перспективі має бути спрямованою на сталий розвиток агропромислового виробництва на засадах інноваційної діяльності суб'єктів аграрного бізнесу. Метою є забезпечення агропродовольчої безпеки країни, затвердження повноцінного функціонування ринку землі, розвиток ринкової інфраструктури аграрного ринку, нарощення експортного потенціалу в аграрній сфері, застосування положень, узгоджених з нормами СОТ (зокрема, дієвих механізмів захисту вітчизняного аграрного ринку), формування умов для повноцінного розвитку сільських територій, які є невідемними територіальними базисами аграрного виробництва.

Аграрне виробництво країни наразі потребує значного інвестиційного забезпечення. За розрахунками ННЦ ІАЕ НААНУ, для оновлення аграрного інноваційного потенціалу й інвестиційного процесу його забезпечення потрібні обсяги інвестицій, еквівалентні 150 млрд дол. США. Останнім часом важливого значення набувають питання щодо пріоритетності окремих існуючих джерел інвестування аграрної галузі.

В умовах зменшення обсягів внутрішніх капіталовкладень і відсутності дієвих механізмів нагромадження й використання внутрішніх інвестиційних ресурсів, логічними є висновки щодо необхідності активізації інвестиційних процесів в аграрному бізнесі через використання зовнішніх інвестиційних джерел. Однак, вони поки що не відіграють вирішальної ролі у розвитку вітчизняного аграрного виробництва.

В інвестиційному забезпеченні діяльності, зокрема в інноваційній сфері сформувались негативні взаємозалежності. Недоінвестування посилює спад аграрного виробництва, що призводить до зниження інвестиційної привабливості й можливостей господарюючих суб'єктів і держави. Такі тенденції посилюються щорічним скороченням обсягів централізованого й децентралізованого інвестиційного фінансування та капіталовкладень.

Актуальними проблемами реалізації результативної інвестиційної політики є також можливості технічної модернізації аграрного виробництва. Однак, не зважаючи на поліпшення загальної ринкової ситуації у сільському господарстві, існуючий рівень техніко-технологічного оснащення аграрних підприємств поступово погіршується. Щороку кількість техніки, необхідної для виконання як основних, так і інноваційних технологічних операцій, поступово зменшується. Питома вага функціонуючої техніки, яка відпрацювала виробничий фізичний ресурс, постійно збільшується. У зв'язку з погіршенням кількісного та якісного складу машинно-тракторних парків і їх балансової вартості в аграрних підприємствах зменшуються ресурсні можливості залучення власних традиційних фінансових джерел оновлення й поповнення складу машинно-технологічних парків, таких як амортизаційні фонди та прибуток. Головна проблема технічного оновлення – наявні фінансові ресурси. Всього для оновлення машинно-тракторного парку у повному обсязі необхідними є капіталовкладення у приблизному розмірі 350 млрд грн.

Новими формами інвестування суб'єктів аграрного сектора, зокрема для забезпечення можливостей придбання техніки, є запровадження фінансового лізингу. Завдяки використанню лізингу аграрні товаровиробники мають можливість отримувати для інноваційного виробництва необхідну техніку й обладнання без одночасної оплати їх повної вартості та мобілізувати власні фінансові ресурси. Лізингові платежі оплачуються в періоди експлуатації вже купленої техніки, тобто за рахунок отриманих економічних результатів. Лізингодержувачі користуються ринковою інформацією й самі роблять вибір за характеристиками і марками машин. Реалізується можливість використання гарантій заводів-виробників і інших прав на ринку

лізингових послуг. Це дає змогу поступово знижувати розміри лізингових платежів на ставки банківського кредитування.

Необхідним є створення відповідних умов активізації лізингових взаємовідносин в аграрному виробництві. Одночасно слід формувати фундамент для забезпечення оптимальної конкуренції на ринку лізингових послуг. Лізинг має стати не способом «проїдання» наявних фінансових ресурсів суб'єктів аграрного бізнесу, а результативним механізмом технічного переозброєння сільськогосподарського виробництва.

Заслуговує на увагу пропозиція, що передбачає поступовий відхід від залучення бюджетних ресурсів на закупівлю техніки і її передачу аграрним товаровиробникам. Натомість доцільним є розширення дії існуючих порядків використання бюджетних ресурсів на частковій компенсації вартості коштовної техніки, на операції щодо придбання сільськогосподарської техніки за угодами фінансового лізингу, що укладені між сільськогосподарськими товаровиробниками й приватними лізинговими організаціями, створеними при банківських установах або на заводах-виробниках.

При цьому необхідно передбачати розмір компенсації до 40% тільки від тієї суми, що відшкодуватиме вартість техніки, без урахування додаткових складових лізингових платежів. Це дозволить залучати більш значні обсяги приватного капіталу в аграрний сектор економіки на довгостроковій основі.

Однак, незважаючи на результативні механізми стимулювання залучення внутрішніх інвестицій через державну підтримку, вони є обмеженими, в першу чергу, факторами об'єктивного характеру. Це, зокрема, бюджетні можливості й фінансові ресурси аграрних підприємств, які можуть спрямовуватись на інвестиційні цілі. Такі обсяги складають орієнтовно 3-5 млрд грн щороку. По-друге, значущими є фактори суб'єктивного характеру, на які малі та середні за розмірами вітчизняні аграрні формування не мають можливостей впливу.

Таким чином, забезпечення внутрішнього ринку інвестиційною підтримкою слід підсилювати залученням прямих іноземних інвестицій. Масштаби інвестиційних проблем у сільському господарстві свідчать, що їх вирішення є важким, але надзвичайно важливим завданням державної ваги. Зволікання з вирішеннями інвестиційних проблем забезпечення інноваційної діяльності у сільському господарстві можуть призвести до втрати технічного потенціалу аграрної галузі. Інвестиційні проблеми в аграрному бізнесі, незважаючи на їх масштабність, є можливими для вирішення. Для цього не потрібно залучення прямих державних інвестицій у великих обсягах – їх завдання полягатиме в забезпеченні результативної реалізації обмежених державних пріоритетів в аграрній галузі.

Важливим є врегулювання економічних відносин між суб'єктами таким чином, щоб вони були в змозі забезпечувати еквівалентний обмін між аграрним виробництвом і іншими спорідненими галузями й сферами вітчизняної економіки, встановлювати економічно обґрунтовані та взаємовигідні ціни на залучення інвестиційних ресурсів. Через механізм розподільних взаємовідносин необхідно досягти однакової результативності й прибутковості виробництва у різних підгалузях і підкомплексах аграрного виробництва.

Одними з головних складових елементів формування привабливого інвестиційного клімату в аграрному бізнесі є обмеження негативних втручань органів державної виконавчої влади у реалії функціонування аграрного сектора. Проведення відповідними органами державної виконавчої влади вивіреної і цілеспрямованої політики щодо формування сприятливого інвестиційного середовища в аграрному виробництві забезпечуватиме та гарантуватиме можливості надходження додаткових

фінансових інвестицій на агропромисловий ринок. З метою отримання фінансових ресурсів від іноземних інвесторів в аграрний бізнес передбачається:

- розширення кола спеціальних економічних зон пріоритетного розвитку з метою забезпечення постійного інвестиційного розвитку агропромислового виробництва;
- враховування традиційно низької привабливості аграрного виробництва для іноземних інвесторів,
- розроблення й впровадження механізмів залучення інвестиційних ресурсів з одночасним вирішенням питань земельного ринку;
- підвищення ступеня гарантованості прав можливих інвесторів, зокрема іноземних;
- налагодження автоматизованої інформаційної системи для забезпечення оперативного пошуку партнерів у сферах залучення іноземного інвестування;
- формування належного режиму використання консультаційного обслуговування щодо окремих питань правового забезпечення, фінансування й страхування;
- створення державного реєстру потенційних іноземних інвесторів і банків даних про можливі об'єкти іноземного інвестування.

Для формування прозорих умов і вільного обігу інвестиційного капіталу необхідно здійснювати такі заходи: забезпечення умов прозорості щодо прийняття рішень органами виконавчої влади; поширення практик публічності обговорень проектів, положень і нормативно-правових актів щодо вирішення питань інвестиційної діяльності; удосконалення існуючих механізмів фінансового оновлення підприємств; відбір можливих інвестиційних проектів за державним інвестуванням на конкурентних засадах; стимулювання діяльності суб'єктів аграрного бізнесу щодо страхування інвестиційних ризиків; створення банків даних про наявні інвестиційні проекти й окремих потенційних інвесторів; розвиток мережі аудиторських і консалтингових організацій; здійснення моніторингу міжнародних, національних та регіональних інвестиційних програм в аграрному виробництві; оприлюднення результатів функціонування інвестиційних програм і реалізованих проектів.

Сучасні тенденції аграрного виробництва в розрізі залучення інвестиційних коштів для забезпечення можливостей запровадження інноваційної діяльності мають переважно несприятливий характер. У зв'язку зі зниженням інвестиційної привабливості в аграрній сфері сформувався і продовжують загострюватись масштабні інвестиційні проблеми.

Вирішення проблеми формування інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності загалом і формування інвестиційної привабливості, зокрема, є життєво важливими й необхідними умовами розвитку як для аграрного бізнесу, так і для країни в цілому. Головна вада сучасного вітчизняного аграрного виробництва - недостатній рівень його конкурентоспроможності. Це є наслідком перетворень в минулому потужного індустріалізованого аграрного виробництва на окремі (в переважній більшості випадків приватні) малопотужні та незацікавлені в розширенні своєї основної діяльності підприємства.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Результативність основної виробничо-комерційної діяльності й фінансово-економічний стан є базовими критеріями для використання суб'єктами аграрного бізнесу певних стратегій розвитку інноваційно-інвестиційного потенціалу. Вони реалізують свої виробничі цикли і мають можливість запровадження будь-яких інновацій у виробництво лише за рахунок саме інвестування. Розмір інвестиційного

фонду являє собою власне отриману масу чистого прибутку, що стає базою для подальшого виробничого циклу, фінансовим інструментом застосування новітніх управлінських прийомів господарювання, важелем отримання конкурентних переваг на ринку й перспективним напрямком розширеного відтворення в аграрному виробництві.

Список літератури

1. Демчук Н. І., Кисельова М. С. Інвестиційне забезпечення сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2016. № 24. С. 21-26.
2. Кучеренко Ю. А. Особливості інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 7. С. 82-85.
3. Мазана Т. В., Ткаченко В. П. Інвестиційна діяльність в аграрному виробництві. *Агросвіт*. 2016. № 11. С. 47-50.
4. Олійничук В. М. Рівні інвестиційної привабливості підприємств: фактори впливу та резерви підвищення. *Сталий розвиток економіки*. 2014. №1(23). С. 136-142.
5. Очередько О. О. Перспективи розвитку інвестиційної діяльності підприємств України. *Менеджер*. 2016. № 4 (73). С. 24-31.
6. Рзаєв Г. І., Вакулова В. О. Методичні підходи оцінки інвестиційної привабливості підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. № 1. С. 141-149.
7. Скалюк Р. В., Лоїк О. І. Оцінка інвестиційної привабливості підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. № 1. С. 115-122.
8. Ткаченко Т. П., Шевчук Н. А., Гончарук І. В. Напрями оптимізації інвестиційної діяльності підприємств. *Агросвіт*. 2018. № 7. С. 45-48.

References

1. Demchuk, N. I., Kysel'ova, M. S. (2016). «Investment support of agricultural enterprises». *Ahrosvit*. no 24, pp. 21-26.
2. Kucherenko, Yu. A. (2018). «Peculiarities of investment activity of agricultural enterprises». *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*. no 7, pp. 82-85.
3. Mazana, T. V., Tkachenko, V. P. (2016). «Investment activity in agricultural production». *Ahrosvit*. no 11, pp. 47-50.
4. Oliynychuk, V. M. (2014). «Levels of investment attractiveness of enterprises: factors of influence and reserves of increase». *Stalyy rozvytok ekonomiky*. no 1(23), pp. 136-142.
5. Ochered'ko, O. O. (2016). «Prospects for the development of investment activity of Ukrainian enterprises». *Menedzher*. no 4 (73), pp. 24-31.
6. Rzayev, H. I., Vakulova, V. O. (2016). «Methodical approaches to assessing the investment attractiveness of the enterprise». *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*. no 1, pp. 141-149.
7. Skalyuk, R. V., Loyik, O. I. (2016). «Estimation of investment attractiveness of the enterprise». *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*. no 1, pp. 115-122.
8. Tkachenko, T. P., Shevchuk, N. A., Honcharuk, I. V. (2018). «Directions of optimization of investment activity of enterprises». *Ahrosvit*. no 7, pp. 45-48.

Стаття надійшла до редакції 21.09.2019 р.